

Ny plan for kirkelig undervisning og læring

Versjon til behandling i Kirkerådet med tanke på høring

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1 Innledning.....	3
Kapittel 2 Teologisk grunnlag for kirkelig undervisning og læring	4
... døper jeg deg til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn	4
Gud, vår skaper	5
Jesus Kristus, vår frigjører	5
Hellig Ånd, vår livgiver	6
Å leve i stadig velsignelse - <i>Sivdnidit</i>	6
Kapittel 3 Å Leve og vokse: Innhold i kirkelig undervisning og læring	7
Bibel, tekst og fortolkning	7
Kirkens kultur og tradisjon	8
Kristen tro i praksis.....	9
Livstolkning og livsmestring i kirkelig undervisning og læring.....	9
Kapittel 4 Å være og å lære: Pedagogisk grunnlagstenkning og læringssyn	9
Å lære i verden: kontekst for kirkelig undervisning og læring	10
Å være med i felleskapet: tilhørighet og trygghet.....	11
Å lære på forskjellige måter: pedagogisk tilnærming.....	12
Å være i faglig utvikling og fornyelse	13
Kapittel 5 Likeverdig deltagelse og medvirkning.....	13
Prinsipper for likeverdig deltagelse i kirkelig undervisning og læring	13
Barrierer for deltagelse	14
Medborgerskap, demokrati og representasjon.....	14
Kapittel 6 Samisk kirkeliv: likeverdig og livskraftig. Samisk språk, kultur og livsanskuelse ..	15
Forankring i samisk kultur.....	15
De samiske språkene er en del av kirkens språk.....	15
Muntlig og praktisk tradisjonsformidling i samisk sammenheng.....	15
Samisk natursyn som grunnlag for bærekraftige vaner	16
Å tilnærme seg det samiske på ulike måter.....	16
Fornorskningens etterdønninger og forsoning i praksis	17
Kapittel 7 Samarbeid om kirkelig undervisning og læring	17
Samarbeid med hjemmet og faddere	17
Samarbeid med organisasjoner	18
Skole, barnehage, SFO	18
Samarbeid med frivillige.....	19
Kapittel 8 Lokalt planarbeid	19

Kapittel 1 Innledning

Gjennom kirkelig undervisning og læring skal mennesker få se sitt liv i lys av kirkens tro og tradisjoner, og leve og vokse i den kristne tro. Målgruppen for kirkelig undervisning og læring er både barn, unge og voksne i alle aldre. Plan for kirkelig undervisning og læring ser Den norske kirkes arbeid på dette feltet i sammenheng.

Denne overordnede delen suppleres av rammeplaner for følgende aldersgrupper: 0-5 år, 6-12 år, 13-19 år, konfirmasjonstiden, unge voksne og voksne. Rammeplanenes inndeling fastholder at Den norske kirkes undervisning og læring fortsatt skal ha hovedtyngde på barn og unge. Samtidig skal kirken ha egne rammeplaner for livslang læring også utover myndighetsalder.

Gjennom trosopplæringsreformen har Den norske kirke nådd flere barn og unge. Dette breddeperspektivet er fortsatt viktig og skal sees i sammenheng med annet arbeid som også berører kirkelig undervisning og læring. Den norske kirkes undervisning kan både foregå i aktiviteter med bestemt undervisnings- og læringshensikt, og som elementer i andre kirkelige praksiser. For å nå målet om at stadig nye mennesker skal kunne leve og vokse i den kristne troen bør det være et mangfold av tilbud som er både grunnleggende og fordypende, og som treffer både bredt og smalt.

Plan for kirkelig undervisning og læring er delt inn i åtte kapitler. Kapittel 2 gir det teologiske grunnlaget for kirkelig undervisning og læring. Kapitlet peker på hvordan Den norske kirke som en bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende folkekirke må henvende seg til alle og invitere bredt. Samtidig er dåpen helt grunnleggende for kirken og må derfor løftes fram som en mulighet hele livet. Kapittel 3 angir innholdet i kirkelig undervisning og læring ved følgende tre sentrale innholdselementer; «Bibel, tekst og fortolkning», «Kirkens kultur og tradisjon» og «Kristen tro i praksis». Videre utdyping av innhold kommer i de ulike rammeplanene. Kapittel 4 presenterer den pedagogiske grunnlagstenkningen og læringssynet med vekt på læringens kontekst og hvordan læring i kirken skjer på mange ulike arenaer og måter. Kapittel 5 handler om likeverdig deltakelse og medvirkning. Alle mennesker uansett alder og funksjonsnivå skal ha mulighet til å delta i menighetens fellesskap og få oppfylt sine religiøse rettigheter. Kapittel 6 handler om samisk kirkeliv i kirkelig undervisning og læring, både som en ressurs for arbeid i samiske områder, men også som grunnleggende for hele kirkens undervisning og læring. Videre planverk for samisk kirkelig undervisning og læring kommer i rammeplanene. I kapittel 7 berøres samarbeid om kirkelig undervisning med hjemmet, faddere, organisasjoner, frivillige og ulike aktører i lokalsamfunnet. Her berøres også samarbeid med skole, barnehage og SFO. Planens siste kapittel beskriver lokalt planarbeid, der «Kirka vår – samlet plan for arbeidet i soknet» er et viktig verktøy i menighetens planarbeid.

Helt grunnleggende for Den norske kirkes undervisning og læring er troen på at alt det skapte er elsket av Gud og har uendelig verdi. Både barn, unge og voksne er troende subjekter som i fellesskap er med på å åpne tekster, tradisjon og tro. Når Gud gir og vi deler, kan vidunderlige ting skje.

Kapittel 2 Teologisk grunnlag for kirkelig undervisning og læring

Den norske kirke er en bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende folkekirke, som vitner i ord og gjerning om frelse, frihet og håp i Jesus Kristus. Kirken bygger på misjonsbefalingen i Matt 28, 18-20 og vil at evangeliets budskap skal nå alle mennesker; skapt og elsket av Gud. Derfor må kirken stadig utforske hvordan den kan åpne opp og invitere flere. Dette innebærer også å søke etter nye måter å nå ut med evangeliet på, særlig når oppslutningen om tradisjonelle møteplasser er synkende. Derfor skal kirkelig undervisning og læring henvende seg til alle; mennesker med ulik bakgrunn, alder, forutsetninger og ulik kjennskap til og kunnskap om kristen tro. Kirken døper i den treenige Guds navn fordi Jesus sa «Døp dem!». Den deler brød og vin fordi Jesus delte måltid med sine venner og sa «Ta imot og spis!». Kirken samler store folkemengder og møter enkeltmennesker der de er, og alt dette gjøres samtidig. Kirkelig undervisning og læring må derfor holde sammen både bekjennelsen, åpenheten, det tjenende og det misjonale i en plan der målgruppen er alle dømte og interesserte i alle aldre.

... døper jeg deg til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn

Mye av kirkelig undervisning og læring skjer med henblikk på dåp eller i etterkant av dåp. Hver gang noen døpes, legger presten hånden på hodet til den som er døpt og sier «*Den allmektige Gud har i dåpen gitt deg sin hellige Ånd, født deg på ny og tatt deg inn i sin troende menighet. Gud styrke deg med sin nåde til det evige liv.*» Gud tar imot alle i dåpen, og forener den dømte med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. Alle blir ved dåpen en del av en menighet og den verdensvide kirke. Samtidig ønsker mange som av ulike grunner ikke er døpt, å høre til i kirkens fellesskap. Kirkelig undervisning og læring må derfor løfte fram dåp som en mulighet hele livet, og reflektere dette både i omtalen av dåp og måten det legges til rette for dåp. Kirken må finne og fjerne alt som kan hindre mennesker fra å oppsøke dåp. Misjonsbefalingen begrunner hvorfor kirken må drive med undervisning og læring. Oppdraget springer ut fra den oppstandne Jesus Kristus selv. Nåden er gitt og gratis, og det kristne fellesskapet skal gi videre det som er gitt. I dette er dåpens gave helt sentral, og dåpen minner om at ingen kan bære seg selv. Gud bærer.

¹¹ Lik en ørn som får ungene til å fly fra redet og svever over dem, slik bredte han ut sine vinger, tok ham og bar ham på vingene.

5.Mos 32, 11

Fadderansvaret i kirkens dåpsliturgi uttrykker kjernen i hva kirkelig undervisning og læring handler om. Sammen med menigheten og hele kirken får de som står rundt den dømte, et hellig ansvar: Å vise omsorg, be for, lære selv å be og hjelpe til å bruke Guds ord og delta i nattverden, så den dømte kan leve og vokse i den kristne tro. Dette hellige ansvaret tar kirken på alvor gjennom sin undervisning og læring. Innholdet i fadderansvaret speiler både kjennskap til Bibelens fortellinger, kirkens tro og

tradisjon, kristen tro i praksis og hjelp til livsmestring og livstolkning. Dette utdypes videre i innholdsdelen i kapittel 5.

Gud, vår skaper

Gud skapte verden, og så at det var godt. Alt det skapte er elsket av Gud og har en uendelig verdi. Dette synet på mennesket og alt det skapte er grunnleggende i kirken. Alle mennesker, uavhengig av funksjonsevne, kjønn, etnisitet, sosial status, legning og identitet, skal få mulighet til å delta som likeverdige i kirkelig undervisning og læring. Det er ulike grunner til at ikke alle ønsker eller kan komme til kirken, og derfor må kirken også gi tilbud på andre arenaer.

Å være skapt er å være utlevert til verden. Et kristent menneskesyn forholder seg også til at mennesker sårer hverandre og gjør feil, både som enkeltmennesker og som fellesskap. Når man i kirkelig undervisning og læring skal snakke sant om å være menneske, må det snakkes både om det å være skapt i den treenige Guds bilde og om det som er vondt, urettferdig og utilstrekkelig. Samtidig er det kirkens tro og håp at døden og det onde ikke har det siste ordet.

Jesus Kristus, vår frigjører

Jesu Kristi oppstandelse fra de døde viser at Gudsrikets krefter ikke stanses av døden. Livet seiret, og lyset skinner i mørket. Dette gir håp for framtiden og for verden, for mennesker i alle aldre og til alle tider. Derfor er det et mål i kirkelig undervisning og læring at stadig nye mennesker skal få del i dette håpet.

Lovet være Gud, vår Herre Jesu Kristi Far, han som i sin rike miskunn har født oss på ny til et levende håp ved Jesu Kristi oppstandelse fra de døde!

1 Pet 1,3

Gjennom at Gud ble menneske, har Gud kjent menneskelige livsvilkår på egen kropp. Mennesker i dag lever under de samme livsvilkårene. Barn, unge og voksne i kirken har derfor egen myndighet i møte med tekster, fortellinger og forestillinger. Kunnskap om kristen tro og bibelfortellinger er markert mindre enn for noen tiår siden. Like fullt må kirkelig undervisning og læring ta utgangspunkt i og anerkjenne menneskers erfaring og kunnskap. Barn, unge og voksne er troende subjekter i sin egen læringsprosess og sin egen spiritualitet.

Da Gud ble menneske i Jesus Kristus, skjedde det på et bestemt sted til en bestemt tid. Det er den eneste måten å være menneske på. Dette innebærer at alle ser seg selv, verden og kristen tro gjennom egne erfaringer, egne liv og egne «briller». Hverken historien eller kristen tro er nøytrale, men åpne for tolkende tilbakeblikk og nye spørsmål. Hvilke erfaringer har blitt ansett som gyldige? Hva slags virkelighetsforståelse har hatt forrang foran andre? Hva har blitt sett på som verdifullt? Hvilke kropper regnes som normen? Det er nødvendig å stille spørsmål rundt hvem som har hatt makt til å tolke og definere kristen tro, både før og i dag. I Norge har særlig samer og kvener opplevd hvordan kristendom og imperialisme har vært vevd sammen. Samtidig har også andre grupper erfart at det ikke var plass i det

kristne fellesskapet. Alle som på ulike måter er i en minoritetssituasjon, skal erfare at deres bakgrunn er verdifull og at kirkens rom er trygt. Å snakke om makt og privilegier er ikke bare forankret i inkarnasjonsteologien, men også i det skapelsesteologiske. En bærekraftig verden trenger et menneskesyn og et natursyn som ser på alt det skapte med godhet, og som står opp mot urett ved å handle og utfordre undertrykkende maktstrukturer. Å gi hjelp til nettopp dette, er sentralt i kirkens arbeid med undervisning og læring.

Hellig Ånd, vår livgiver

På gresk og hebraisk er ordet for *ånd* det samme som for *pust*. Guds ånd svedde over vannet ved skapelsen. Da disiplene var så redde at de stengte seg inne etter korsfestelsen, stod den oppstandne midt i bland dem, åndet på dem og ga dem sin fred. Den hellige ånd skaper liv og fornyer, og den minner om at Gud virker på måter mennesker ikke har kontroll over. Ånden gjør ordet levende, gjør troen levende og slutter aldri å skape noe nytt i verden og i menneskers liv. Dette konstituerer også kirkelig undervisning og læring i Den norske kirke.

«Jeg tror på en hellig, allmenn kirke», lyder den apostoliske trosbekjennelsen. Kirken er både hellig og alminnelig. Den er fellesskapet av de døpte, der ordet forkynnes og sakramentene forvaltes, men også byggene og stedene der mennesker kommer sammen. Fordi kirkelig undervisning og læring både er formaliserte undervisningsaktiviteter og skjer i ikke-formelle sammenhenger, kan man forstå kirken som et lærende fellesskap. I dette lærende fellesskapet varierer det både hvem som møtes og hvor ofte. Kirken ser verdien i de fellesskapene som oppstår der og da; både de store og de små. Det er kirkens tro at Gud er til stede ved sin Hellige ånd i de møtene som skjer. Derfor ligger det i kirkens natur å være åpen og inviterende, i troen på at Den hellige ånd gir liv til tro og fellesskap.

*For Gud ga oss ikke en ånd som gjør motløs;
vi fikk Ånden som gir kraft, kjærlighet og visdom.
2.Tim 1, 7*

Å leve i stadig velsignelse - *Sivdnidit*

Et godt utgangspunkt for kirkelig undervisning og læring er at alle mennesker er underveis, både i livet og troen. Det nordsamiske verbet *sivdnidit* [sivdniditt]¹ er en måte å nærme seg dette på. Det kan oversettes både med å skape og med å velsigne, og er en religiøs praksis som finnes over hele Sápmi. Det er en måte å kommunisere med både Gud og skaperverket, gjennom ord eller handling. Velsignelsen gjøres i mange ulike situasjoner og er ikke knyttet til kjønn, alder eller spesifikke egenskaper hos den som utfører det, men kan gjøres av alle. Det er en hverdagspraksis med små ritualer som å korse seg, synges for maten og aftenbønn, be en bønn for reisen eller på

¹ [Thefinalversion1.pdf \(uio.no\)](#) "Att leva i ständig välsignelse. En studie av *sivdnidit* som religiös praxis". Lovisa Mienna Sjöberg phd. Teologisk Fakultet, Oslo. 2018.

ulike måter være i dialog. Velsignelsen er en måte å praktisere ydmykhet og takknemmelighet, samtidig som det er en påminnelse om ansvaret for hverandre og for alt det skapte. *Sivdnidit*, i en kristen kontekst, er å leve og tolke sitt liv i lys av den kristne tro. Det er også et mål for kirkelig undervisning og læring. For å gjøre det må det store mangfoldet og rikdommen som ligger i ulike tradisjoner tas i bruk, slik kristendommen til alle tider har gjort i de ulike kontekstene den har oppstått og utviklet seg.

Kapittel 3 Å Leve og vokse: Innhold i kirkelig undervisning og læring

Gjennom kirkelig undervisning og læring skal mennesker få se sitt liv og sine erfaringer i lys av kirkens tro og tradisjoner, og kunne leve og vokse i den kristne tro hele livet.

Kirkelig undervisning og læring er en kontinuerlig prosess som knytter tidligere kunnskap og erfaringer til ny og fordypet kunnskap og livserfaring. På denne måten forkynner kirken evangeliet og gjør det relevant for mennesker gjennom livet.

Tre innholdselementer er sentrale i kirkelig undervisning og læring: bibel, tekst og tolkning, kirkens kultur og tradisjon, og kristen tro i praksis. Alle elementene skal bidra til livstolkning og livsmestring.

28 De nærmet seg nå den landsbyen de skulle til, og han lot som han ville dra videre. 29 Men de ba ham inntrengende: «Bli hos oss! Det lir mot kveld, og dagen heller.» Da gikk han med inn og ble hos dem. 30 Og mens han satt til bords med dem, tok han brødet, ba takkebønnen, brøt det og ga dem. 31 Da ble øynene deres åpnet, så de kjente ham igjen.

Emmausvandrerne i Lukas 24, 28-31

Bibel, tekst og fortolkning

Bibelfortellingene er sentrale i all kirkelig undervisning og læring. Den enkelte blir kjent med Bibelens innhold, fortellinger, språk og symbolbruk, og lærer selv å bruke Bibelen.

Bibelen har preget den kristne kulturen og har en vesentlig plass i allmennkulturen, språket og kunststartene. Bibelens rolle i samfunnet har endret seg, og mange av fortellingene er ikke kjent for nye generasjoner. Dette utfordrer også måten Den norske kirke jobber med dette på i sin kirkelige undervisning og læring.

Bibelfortellingene er bærende ved de kristne høytidene og gjennom kirkeåret. De er en del av kristen tro i praksis, og skal gi kunnskap og innsikt i kirkens tro og tradisjon. Kunnskap om Bibelen og kjennskap til Bibelens tekster skal bidra til å gi trygghet i egen tro og tradisjon for den enkelte, men også kunne bidra til kritisk tekning. Bibeltekstene er sentrale for å forstå og delta i kirkens liv og ritualer, samt å kunne tolke eget liv i lys av kristen tro.

Bibelen er slitesterk og relevant i ulike livsfaser og livssituasjoner. Den er skrevet i en annen tid og kultur, og har et språk og et verdensbilde som kan være fremmed. Den består av et mylder av ulike tekster, der noen blir brukt mye og andre lite. Den består av tekster som er rørende, rare, utfordrende, morsomme og mystiske. Det er viktig at kirkelig undervisning og læring tar i bruk et mangfold av tekster fra både det gamle og det nye testamentet. Nettopp mangfoldet av fortellinger gir mulighet til å tolke eget liv, og åpner opp kristen tro på nye måter. Ulike faglige innfallsvinkler knyttet til hvilke tekster som skal brukes og hvordan man bruker dem, er en styrke. Bruk av tekster må tilpasses målgruppen. Samtidig bør man også velge tekster som tar opp vanskelige sider av livet, fordi menneskers livserfaringer vil brytes mot bibeltekstene som leses. Å forholde seg til bibelfortellinger som både handler om kjærlighet, godhet, tro, tilgivelse, men også om tvil, vold, synd og ondskap, bidrar til å gi barn, unge og voksne en tro som bærer gjennom hele livet.

Bibelfortellinger er også et godt utgangspunkt for samtale om livsnære og hverdagsaktuelle temaer som tro og vitenskap, menneskesyn og menneskeverd, utenforskap og ensomhet, brutte relasjoner, sykdom og død, rettferdighet og ulikhet, krig og fred, og utfordringer knyttet til klima, miljø og bærekraft.

²⁷ Filip gjorde seg i stand og dro av sted. Han fikk se en etiopisk hoffmann, en høy embetsmann som hadde tilsyn med skattkammeret hos Kandake, dronningen i Etiopia. Han hadde vært i Jerusalem for å tilbe. ²⁸ Nå var han på vei hjem og satt i vognen sin og leste fra profeten Jesaja. ²⁹ Da sa Ånden til Filip: «Gå bort til vognen og hold deg tett opptil den.» ³⁰ Filip sprang bort, og da han hørte at han leste fra profeten Jesaja, spurte han: «Forstår du det du leser?» ³¹ «Hvordan skal jeg kunne forstå», sa han, «når ingen forklarer det for meg?» Så ba han Filip komme opp i vognen og sette seg ved siden av ham.

Filip og den etiopiske hoffmannen i Apostlenes gjerninger 8,27-31

Kirkens kultur og tradisjon

Kirken forvalter en rik kulturarv og et mangfold av tradisjoner. Dette er viktige kilder for identitet og tro, livstolkning og livsmestring. Den norske kirke er et mangfold av kulturer og tradisjoner. Lokal kirkelig kultur og tradisjon kan åpne for ny forståelse av sted og egen historie. Den kirkelige kulturarven, med sine steder og bygninger, kunst og arkitektur, salmer, materielle og immaterielle kulturminner, gir muligheter for å utvikle teologi som både er stedegen og dialogisk. Kirkearkitektur og -kunst forteller at kirken aldri har vært et rent lokalt eller nasjonalt prosjekt. Arven er og har alltid vært del av et globalt kirkelige felleskap. Både bygg og interiør, kunst og utsmykking setter det lokale inn i en global sammenheng.

Kirken har gjennom hele sin historie skapt identitet og tilhørighet. Samtidig inneholder historien også skyggesider, hvor kirken har skapt avstand og utenforskap. Når kirkens historie formidles, hører en kritisk maktrefleksjon til. Som bibeltekster,

må tradisjon og kultur tolkes på nytt av nye generasjoner, i det mangfoldet samfunnet er.

Kristen tro i praksis

Kirkelig undervisning og læring skal knytte an til levd liv slik at mennesker kan forstå eget liv i lys av bibelfortellingene og tro på den treenige Gud. Det kan skje gjennom gudstjenestedeltagelse, bønn eller det øvrige liturgiske og kirkemusikalske arbeidet i menigheten. Ved å bli kjent med sakramentene, kirkeåret og de kristne høytidene, skal deltakerne få utforske og utvikle trospraksiser og et språk for tro og tvil.

Kristen tro i praksis inkluderer diakonale praksiser. Diakonale praksiser er nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. Disse praksisene er verktøy i møte med utfordringer som hele samfunnet står overfor. Mennesker får verktøy til å leve bærekraftig, og et fellesskap å dele engasjementet med.

Ved å utvikle og oppleve varierte uttrykksformer som sang, drama, dans og skapende aktiviteter, skjer læring gjennom gjentakelse, deltagelse og øving. Å delta i, utvikle, utforme, og påvirke innhold og form, styrker eierskapet til det som formidles. Slik åpner forskjellige uttrykksformer for andre måter å lære på. Gjennom ulike kunstformer og -uttrykk skapes fellesskap og opplevelse av tilhørighet. Kirkelig undervisning og læring skal bidra til at den enkelte kan utvikle forståelse og evner til livstolkning og livsmestring, også på andre premisser enn rent språklige.

Livstolkning og livsmestring i kirkelig undervisning og læring

Alt menneskelig angår den kristne tro. Derfor skal all kirkelig undervisning og læring bidra til livstolkning og livsmestring. Mennesker skal få redskap til å forstå seg selv og tilværelsen i lys av relasjonen til Gud, andre mennesker og skaperverket. Menigheten er et lærende fellesskap av barn, unge og voksne som utfyller og utfordrer hverandre på tvers av alder.

Mennesker må få delta med sin livskunnskap og erfaringer, og i møte med kirken få redskaper til å tolke eget liv. Dette er en prosess som varer hele livet, og hver livsfase utfordrer til ny livstolkning og livsmestring. Dette kan gi utrustning til å leve livet i hverdag og høytid, i sorg og glede, i krise og oppbrudd, alene og i fellesskap.

Kapittel 4 Å være og å lære: Pedagogisk grunnlagstenkning og læringssyn

Trosopplæringsreformen la til rette for nyskaping og forskning som over tid har formet læringssyn i Den norske kirke. Læring i kirken skjer på flere arenaer gjennom deltagelse, samhandling og kommunikasjon med andre, og forstås ikke alltid som målrettet og styrt. Læring skjer gjennom fellesskapet: i menigheten møtes troserfaringer, kunnskap om kristen tro og tradisjon, samt livstolkning og livsmestring. Læring skjer gjennom rom: Kirkerommet formidler tro og tradisjon der

både materiell og immateriell kristen kulturarv kommer til uttrykk. Læring skjer gjennom gudstjenestene: Deltagelse på gudstjeneste eller i dåp, konfirmasjon, bryllup eller begravelse gir også erfaringer og berøringer i menneskers liv på en konkret og relevant måte. Kirkelig undervisning og læring kan slik forstås som en del av kirkens mangfoldige tilbud.

Noen aktiviteter i kirken har bestemt undervisnings- og læringshensikt. Undervisning har alltid vært en del av kirkens oppdrag. Samtidig har forståelsen av undervisningens innhold, formål og arbeidsmåter endret seg over tid. Begrepet «undervisning» må forstås bredere enn den tradisjonelle enveiskommunikasjonen fra lærer til elev. Undervisning handler om alle målrettede og planlagte aktiviteter som gjennom varierte arbeidsmåter og metoder legger til rette for at barn, unge og voksne kan oppleve læring. Deltagere i læringsaktiviteter er ikke passive mottakere, men påvirker og preger egen læring. Det som til slutt læres, formes i samspillet mellom den som underviser, deltageren i aktiviteten og læringens innhold. Begrepene «undervisning» og «læring» må sees i sammenheng, og ivaretar sammen den helhetlige tilnærmingen til dette feltet.

Å lære i verden: kontekst for kirkelig undervisning og læring

Innblikk i samfunnsforhold, menneskers livsvilkår og eksistensielle behov er avgjørende for kirken. Forståelse av kontekst er viktig når aktiviteter i kirken skal planlegges. Møtet med kirken kan enten åpne opp for eller skape barrierer for menneskers videre interesse for å delta, utforske, lære og finne sin plass i kirkens felleskap. En kirke som vil invitere alle, må se sin tjeneste sammen med konteksten den virker i.

Kirkelig undervisning og læring i en større sammenheng

Kirkens undervisnings- og læringsfelt påvirkes av læringen som skjer utenfor kirkens tilbud og aktiviteter. Barn og unge lærer om kristen tro og tradisjon på skolen og i barnehagen. Kristen tro og praksis i hverdagen, slik som familietradisjonene, trosformidling og samtaler om tro i hjemmet, er viktig for mange. Spørsmål om religionens plass i det offentlige rom, preger samfunnsdebatten. Digitale medier og nettverk skaper arenaer for både nye troserfaringer og impulser. Det digitale former relasjoner, kommunikasjon og samhandling på nye måter. Forskjellige subkulturer, inkludert kristne nettverk, oppstår på tvers av landegrenser og kulturell, religiøs og konfesjonell tilhørighet.

Utfordringsbilde for kirken som undervisnings- og læringsarena

Dagens samfunn er livsynsåpent og mangfoldig, med tilhørende utfordringer og muligheter. Et komplekst samfunn stiller store krav til den enkelte om å orientere og posisjonere seg. Generasjonsbegrepet er i endring, og generasjonsskifter skjer stadig raskere. I kjølvannet oppstår utfordringer knyttet til felles referanserammer. Digitalisering og sosiale medier skaper nye felleskap, men bidrar også til avstand. Endringer, særlig på digitale arenaer, skjer raskt. Mange opplever at de ikke klarer å følge med. Verden har blitt «mindre», men kan også oppleves som mer fragmentert og utrygg. Krig og konflikter, økologiske kriser og usikkerhet om jordens fremtid

skaper handlingsvilje og engasjement, men også apati. Mange mennesker opplever fysisk eller eksistensiell ensomhet og psykisk uhelse.

Kristen tro og kulturarv er ikke lenger like synlig på samfunnets fellesarenaer. Det er i større grad opp til den enkelte å definere tro, religiøs tilhørighet og praksis.

Kunnskapen om Bibelen og de kristne tradisjonene er markant mindre enn i tidligere generasjoner. Kristne tekster, praksiser, historie, kulturarv og ritualer kan oppleves som et ukjent landskap. Informasjonskildene er mange og til tider uoversiktlige.

Kirkens undervisnings- og læringsoppdrag i et livssynsåpent og mangfoldig samfunn

Kirken kaller alle mennesker til å ta imot evangeliet, tolke sitt liv i lys av budskapet og vokse i troen på den treenige Gud. Alle er invitert til en dypere relasjon til seg selv, skaperverket og Gud.

Kirken vil at alle skal få mulighet til å bli kjent med kildene til kristen tro, livstolkning og livsmestring. Ved å være åpen og inviterende kan kirken møte barn, unge og voksnes eksistensielle spørsmål og søken etter tilhørighet. Kirken kan tilby møter med både Gud, mennesker og verden. I møtene finnes både hvile, ny kraft og handlingsalternativer. Kirken kan bidra kildekritisk og reflektert i samtaler om tro og religion og slik hjelpe mennesker til å navigere i det religiøse landskapet.

Å være med i felleskapet: tilhørighet og trygghet

Mennesker som kommer i kontakt med kirken, har variert bakgrunn og ulik motivasjon. Å være sett og ønsket er både et grunnleggende menneskelig behov og avgjørende for læring. Læring skjer best der man ønsker å være. For at kirkens undervisnings- og læringstilbud skal oppleves lystbetont, livsnært og relevant for den enkelte, må det legges til rette for at alle kan delta. Universell utforming, kultursensitivitet og inkluderende og dialogisk tilnærming kan bidra til kirken blir et godt sted å være og en god arena for læring.

Deltagelse er en viktig forutsetning for undervisning og læring i kirken, men deltagerrollen kan forstås forskjellig. Man kan forstå deltagelse som å være aktivt involvert og ha ansvar og oppgaver. Deltakelse kan også bety å skape noe sammen og å dele opplevelser og erfaringer. Ikke minst kan det å delta bety å være med i et felleskap uten forventning om bidrag og prestasjon. For å nå ut til alle, må kirken også legge til rette for deltagelse på andre arenaer enn kirkebygg og menighetshus.

Interkulturell forståelse og et mylder av mangfold

Kirken består av et stort mangfold. Ulike mennesker bidrar i fellesskapet utfra sin egenart. Geografisk, etnisk og kulturell tilhørighet, språk og dialekt, sosioøkonomisk bakgrunn, seksuell identitet, kjønnsidentitet, funksjonsgrad, erfaringer, kompetanse, interesser og familiesituasjon er noen av faktorene i menneskers bakgrunn. Dette bidrar til den enkeltes unike forforståelse og forkunnskap. Ulike referanserammer har innvirkning på hvordan den enkelte oppfatter og tolker tekster, praksiser og nye erfaringer. Referanserammene har også innvirkning på hvor mottakelig mennesker er for læring.

Møter mellom mennesker med ulike referanserammer fordrer åpenhet, respekt og interkulturell kompetanse. Interkulturell kompetanse har overføringsverdi til alle kirkelige undervisnings- og læringsammenhenger der forskjellige kulturer og subkulturer, identiteter og interesser møtes.

Når mennesker opplever at deres kultur, språk og trosfortelling blir tatt på alvor, kan de lettere finne seg til rette i kirkens felleskap. Bruk av ulike språk er nødvendig for å bekrefte deltageres identitet. I møte mellom forskjellige kulturelle og språklige uttrykk kan det også oppstå ny kunnskap og dypere forståelse for seg selv og andre. Bevist holdning til språk åpner dermed for inkluderende og dialogisk kommunikasjon.

Å lære på forskjellige måter: pedagogisk tilnærming

Mindre kjennskap til kirke og kristendom gir større behov for grunnleggende innføring. Lavere oppslutning om tradisjonelle kirkelige møteplasser gir større behov for at den kirkelige undervisningen skjer i nye medier. Samtidig må kunnskapsbegrepet i kirkens undervisnings- og læringskontekster forstås bredere enn den tradisjonelle tilegnelsen av kognitiv kunnskap. Det inkluderer grunnleggende faktakunnskap og kjennskap til sentrale begreper, fortellinger og gjenstander (artefakter), men også praktisk kunnskap om hvordan troen utøves i kirkerommet, i det kristne fellesskapet og i hverdagen. Kunnskapen kan også være taus og ligge i kroppen. Erfaringer eller opplevelser kan gjøre at man «vet» noe uten å kunne uttrykke det verbalt.

Kunnskap utvikles videre når den brukes. Når man reflekterer, utforsker og bruker kunnskapen i praksis, åpnes det for større innsikt. Slik settes det nye man lærer inn i en større sammenheng. Det levde livet veves sammen med den enkeltes forkunnskap og andres kunnskapsbidrag fra både fortiden og samtiden.

Gjennom kirkelig undervisning og læring kan den enkelte forstå seg selv og andre mennesker som del av en større fortelling. Når undervisningen og læringen oppleves livs- og trosrelevant, kan det også bidra til større motivasjon for å lære mer og å delta i kirkens felleskap. Livs- og trosrelevant undervisning i kirken vil derfor styrke både det enkelte mennesket og fellesskapet. Det kan bidra til at barn, unge og voksne kan tolke livet sitt og hendelser i samfunnet og verden i lys av et kristent verdens- og menneskesyn. Slik kan mennesker i alle aldre få hjelp til å utforske og besvare sine eksistensielle spørsmål og bidra konstruktivt til samtalen om tro, tvil og håp.

Jesus brukte aktivt referanser fra menneskers hverdagsliv, kulturarv og felles erfaringer. I Bibelen fortelles det at Jesus «underviste dem om mange ting og la fram sin lære i lignelser» (Mark 4, 2a), men at han også forklarte lignelsene for disiplene (Luk 8, 9-15). Andre steder finnes eksempel på at han stiller spørsmål og motspørsmål (eks. Luk 9, 18-22; Matt 15, 21-28) eller viser eksempler på handlemåter og praksiser (eks. Luk 19, 1-12 og Joh 13,4-17). Jesus var også medvandrer og samtalepartner, og han delte både opplevelser og erfaringer med sine disipler (eks. Luk 24,13-35 og Joh 21, 9-13). Slik nærmet Jesus seg ulike mennesker på ulike måter. Også dagens kirkelige undervisning og læring må ta i bruk et stort spekter av arbeidsmåter og metodiske verktøy i møte med mangfold av mennesker. I alt sitt

virke var Jesus utadrettet og grensesprengende for å forkynne evangeliet om Guds rike. Slik må også kirken være utadrettet og oppsøkende når den skal tilby undervisning og læring for nye mennesker. Det er naturlig å se på hvilke møteplasser som eller finnes i lokalsamfunnet, og være en aktiv bidragsyter på disse.

Å være i faglig utvikling og fornyelse

Det pedagogiske faget er i stadig utvikling. Ny viten og forståelse kan åpne tradisjonsrikt innhold og vise nye tolknings- og anvendelsesmuligheter. Kirkelig undervisning og læring må fortløpende reflektere rundt pedagogisk forståelse, kunnskap, virkemidler og verktøy i møte med mangfold og endringer.

For å forstå og ivareta mangfoldet i forskjellige læringskontekster, trenger det kirkelige undervisnings- og læringsfeltet å samhandle med andre fagfelt. Nyere forskningsbasert kunnskap innen for eksempel nyere læringsteorier, musikkpedagogikk, neuropsykologi, spesialpedagogikk, sosialpedagogikk, diakoni og teologi kan bidra til å utvikle pedagogikken. Listen er ikke uttømmende, men inviterer til å reflektere over nye muligheter knyttet til tverrfaglig samarbeid der flere fagområder kan bidra med sin egenart.

Kapittel 5 Likeverdig deltagelse og medvirkning

Alle mennesker skal uavhengig av alder og funksjonsnivå ha mulighet til å delta i menighetens felleskap og å få oppfylt sine religiøse rettigheter. Dette inkluderer tilgang til sosiale nettverk, læring, personlig utvikling og felleskap. Særlig barn og unge, mennesker i sårbare livssituasjoner og mennesker med nedsatt funksjonsevne har stort behov for fritidsarenaer uten fokus på prestasjon.

Noen grupper mennesker har i mindre grad enn andre muligheter til å være aktive medborgere. Medborgerskap handler om at alle mennesker får likeverdig behandling og har de samme mulighetene for deltakelse og tilhørighet. Funksjonshemming, fattigdom eller kulturell bakgrunn er eksempler på årsaker til at enkelte grupper opplever utenforskap, marginalisering og ensomhet. Kirken må utfordre de grensene som med eller uten hensikt settes opp mellom mennesker og evangeliet, slik at den brede invitasjonen til kirkelig undervisning og læring kan være reell.

Prinsipper for likeverdig deltagelse i kirkelig undervisning og læring

Kirken inviterer alle døpte og interesserte til undervisning og læring. Da må tilbudet være tilgjengelig og åpent for alle. Felleskap skal preges av anerkjennelse og likeverd der barn og voksne kan delta på egne premisser og oppleve tilhørighet. Det forutsetter at undervisningen er både relasjonsbasert og preget av kunnskap om menneskerettigheter, menneskelig mangfold og sårbarhet. Universell utforming og individuell tilrettelegging skal ivaretas. Man bør unngå bruk av bygg, rom og steder med dårlig tilgjengelighet. Det må sikres at aktiviteter ikke ekskluderer enkelte grupper eller individer.

Den enkeltes behov for trygghet og støtte krever fleksibilitet og oppmerksomhet. Undervisnings- og læringsaktiviteter som har rom for stort mangfold av deltagere,

bør prioriteres. Samtidig vil det være behov for individuell tilpasning og egen undervisning for enkelte deltagere. Man må ha høy bevissthet om når disse trengs og hvilke konsekvenser de kan ha.

Rammene for undervisningen må legge til rette for at det er tilstrekkelig tilfang av menneskelige ressurser, tid, tverrfaglighet og kompetanse for å kunne innfri målet om likeverdig deltagelse.

Barrierer for deltagelse

Mennesker med funksjonsnedsettelse skal i kirkelig undervisning og læring oppleve anerkjennelse, tilhørighet og tilgjengelighet. Derfor er det viktig å identifisere, redusere og fjerne funksjonshemmende barrierer. Individuell tilrettelegging krever at det er tillitt mellom de involverte. Tillitt er vanskelig å bygge dersom kunnskap mangler og barrierene er store.

Funksjonshemmende barrierer kan være både fysiske, sosiale og kulturelle. Manglende universell utforming og individuell tilrettelegging utestenger mennesker fra likeverdig deltakelse. Både deltakere, frivillige, ansatte, foreldre og pårørende blir ekskludert dersom lokaler, undervisningsmateriell og pedagogikk ikke er tilgjengelig for alle. Ekskluderende holdninger kan komme til uttrykk gjennom språk, sosiale praksiser, makt, normer, strukturer, prioriteringer av ressurser og mangel på informasjon.

Medborgerskap, demokrati og representasjon

Medborgerskap betyr i religiøse sammenheng å kunne delta, ha et trosliv, delta i felleskap og være et religiøst subjekt. Det innebærer å få lov til å sette egne ord på religiøse erfaringer, stille spørsmål og undre seg, og velge grad av deltagelse og medvirkning.

Kirkelig undervisning og læring skal anerkjenne og styrke alle barn, unge og voksne rett til å være aktive samfunnsborgere som kan utøve innflytelse og medvirkning. Så lenge noen personer og grupper ikke har de samme mulighetene som alle andre, er det behov for å jobbe aktivt med dette.

Lokalt bør det legges til rette for prosesser som gir deltakerne mulighet til å påvirke undervisnings- og læringsaktiviteter. All medvirkning bør være reell, frivillig, alderstilpasset, informert og representativ. Barn, unge og voksne bør delta aktiv i planlegging og evaluering av aktiviteter. Ansvar for barns medvirkning ligger hos den voksne.

Ofte bidrar universell utforming av læringsmiljøet til bedre læring for alle deltagere. Når det legges til rette for et mangfold av mennesker med variasjoner i funksjonsevne, psykisk helse og med forskjellige lærevansker, utvides felleskapets repertoar for uttrykk og samhandling.

Kapittel 6 Samisk kirkeliv: likeverdig og livskraftig. Samisk språk, kultur og livsanskuelse

Det er tre formål ved å inkludere samisk i plan for kirkelig undervisning og læring. Det skal først og fremst styrke menighetenes forutsetninger for å kunne møte mennesker med samisk tilhørighet på en måte som ivaretar deres behov. Dette inkluderer kirkelige tjenester på samiske språk, og andre tjenester som er forankret i den samiske kulturen. Det andre formålet handler om å gjøre kjent samiske tradisjoner for alle menigheter. Det tredje formålet er at samer gis mulighet til å forme sitt eget kirkeliv i pakt med en samisk selvforståelse. Disse tre formålene er med på å fremme samisk kirkeliv som en del av Den norske kirkes tradisjon.

Forankring i samisk kultur

Samisk kirkeliv kan inkluderes på ulike måter på. Menigheter som ligger i tradisjonelle samiske kjerneområder vil som oftest ha god tilgang både på kirkelig ansatte og frivillige som er samiskspråklige, og som har kompetanse i samisk kultur og samfunnsliv. Her vil også mange som oppsøker kirken være mennesker som har samisk tilhørighet. I andre menigheter hvor det samiske er i minoritet og mindre synlig, er det også naturlig å innlemme samiske elementer. Det kan brukes synlige identitetsmarkører og kulturuttrykk slik som samisk språk, kirkekunst, håndverkstradisjoner i kirketekstiler og salmesangtradisjoner. Det kan også finnes mer usynlige verktøy som for eksempel å ha en samisk pedagogisk tilnærming i møte med barn, unge og voksne. Å variere mellom ulike måter å forankre kirkelig undervisning og læring i samisk kulturforståelse, vil være en styrke for den enkelte menighet.

De samiske språkene er en del av kirkens språk

Språk er viktig i kommunikasjon og som formidler av måter å se verden på. Språk er identitet og skaper tilhørighet, både for enkeltindividet, men også for et samfunn som helhet. Både sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk er offisielle språk i Norge. De lokale forhold rundt menigheten og dets geografiske plassering avgjør bruken av språk. Å få høre, se eller lese sitt hjertespråk i kirken sender et signal om at man hører til fellesskapet. Et mangfold av språk i gudstjenester og andre kirkelige møteplasser, synliggjør kirken som et globalt fellesskap.

Noen steder vil det samiske språket være hovedspråket, andre steder vil samisk språk være mindre brukt. Mange samer mistet språket sitt på grunn av fornorskingsprosesser og fikk dermed ikke mulighet til å videreføre den språklige arven til egne barn. I kirken er det samiske språket likeverdig med det norske. Det betyr ikke at språkpraksisen er eller bør være lik i alle menigheter, men at samisk anerkjennes på linje med norsk.

Muntlig og praktisk tradisjonsformidling i samisk sammenheng

Mange meningsbærende hverdagspraksiser i samiske samfunn er blitt og blir fortsatt muntlig kommunisert fra en generasjon og til neste. Slike praksiser danner basis for en uskreven kulturkunnskap. Den kan være vanskelig å oppdage for en

utenforstående, men vil for mange samer gi dyp mening, og være en del av en indre kulturarv som formidles fra generasjon til generasjon. Dette gjelder også kristne tradisjoner og praksiser, som ofte blir med videre med de som flytter fra mindre steder og til byer. Et eksempel på dette er sivdnidit (velsigne/velsignelse på nordsamisk) som beskrives i kapittel 2.

Kunnskap som uttrykkes gjennom relasjoner har stor verdi i det samiske samfunnet, og er et betydelig verdigrunnlag som mange urfolk verden over deler. Mange urfolk har ikke tradisjon for å danne akademiske institusjoner som skriftliggjør muntlig kunnskap. Dette gjør at mange samiske tradisjoner er sårbare i møte med akademisk begrunnet kunnskap. De er sårbare fordi de fra et utenfraperspektiv kan betraktes som overtro og ikke i overenstemmelse med kirkens liv og lære, mens de fra et innenfraperspektiv oppleves som en naturlig del av en samisk kristendomsforståelse.

Samisk natursyn som grunnlag for bærekraftige vaner

Bærekraft har et sosialt aspekt hvor likeverd er et grunnprinsipp, og menneskerettigheter er det viktigste utgangspunktet for dette. I noen saker vil arbeid med urfolksspørsmål falle sammen med kirkens engasjement med klima og miljø og skaperverk. Dette henger sammen med kirkens urfolksarbeid både i Norge og internasjonalt, der kirken jobber for å løfte urfolks verdighet, livsvilkår og rettigheter. I en samisk virkelighetsforståelse er alt liv knyttet sammen til en helhet. Dette er grunnlaget for et samisk natursyn. Menneske og natur er det samme og deler et felleskap i skaperverket. Samisk syn på naturen kan være en kilde til bærekraftig forvaltning av naturen.

Å tilnærme seg det samiske på ulike måter

Samisk kirkelig undervisning og læring kan og bør tilnærmes på ulike måter. I Norge finnes det samiske tradisjonelle områder fra nord til sør. Å inkludere det samiske er like viktig uansett hvor i landet den kirkelige undervisningen og læringen foregår, og er ikke forbeholdt de områder i Sápmi hvor mange i befolkningen definerer seg som samer. En tankegang om at det samiske bare er et lokalt anliggende i tradisjonelt samiske kjerneområder, gjør at den øvrige befolkningen ikke blir kjent med samisk kirkeliv. Det er også et stort mangfold og variasjon innenfor samisk kultur og kristendomsforståelse. Det krever at kirken våger å nyansere bildet av hva det samiske er. Innholdet i samisk kirkelig undervisning og læring vil av den grunn variere fra sted til sted.

Eksempler på samiske kristne tradisjoner er hjemmedåp av barn, utdeling av komsekuler til nydøpte barn, stort antall gudforeldre ved stadfestelse av dåp i kirken, bruk av kofte ved konfirmasjon og bruk av eldre konfirmasjonsliturgi, samiske salmesangtradisjoner, lokale samiske begravelsestradisjoner, og bruk av joik som del av kirkens liturgi. Dette er tradisjoner som det er viktig å være oppmerksom på og ha respekt for. Det finnes store lokale variasjoner rundt samiske kristne tradisjoner. Ethvert sted har sin historie og sine mennesker som har levd og satt sine spor der. Dette er svært viktig i samisk sammenheng og synliggjør at mennesker henger sammen som en helhet; forfedrene lever videre i de som lever nå.

Fornorskningens etterdønninger og forsoning i praksis

Fornorskningspolitikken som norske myndigheter førte mot samene, og kirkens historiske medvirkning til undertrykkningen av samene, fikk store konsekvenser for samers identitet og kultur. Generasjonstraumer er en av konsekvensene, og disse videreføres fra generasjon til generasjon. Disse er som usynlig sår, i den forstand at de ikke vises utenpå kroppen, men er virksomt i menneskers selvfølelse og selvforståelse. Fortidens opplevelser som vever seg inni nåtidens forhold. Det kan være gjennom strukturer i samfunnet som ikke er synlige for majoritetssamfunnet, fordi man ikke selv ser de privilegier man innehar som majoritet. Ett slikt privilegium er at de fleste gudstjenester og kirkelige handlinger gjennomføres på majoritetsbefolkningens hjertespråk. Norge har kommet langt med tanke på samenes politiske rettigheter som urfolk. Det kulturelle og personlige tapet som mange samer har erfart, har samtidig fortsatt sterke ettervirkninger.

Det kan være vondt å bli minnet om denne skyggesiden av kirkens møte med det samiske. Samtidig har kirken mulighet til å gjøre noe positivt i dag. Nå tør fellesskapet å sette ord på vanskelige hendelser som har blitt påført et folk. Slik kan kirken ta et oppgjør med fortidens feilgrep. Kirkelig undervisning og læring kan løfte opp menneskeverd og mellommenneskelig relasjoner, med utgangspunkt i Gudsrelasjonen. Kirkens tale om forsoning kan åpne opp for å gjenopprette brutte relasjoner mellom samer og majoritetssamfunnet. Kirken må gi rom for enkeltmenneskets historie. Det teologiske språket må samtidig fange opp forsoning på gruppenivå, og det må forankres i samisk kultur og virkelighetsforståelse. Da er det forsoning i praksis.

Kapittel 7 Samarbeid om kirkelig undervisning og læring

Den norske kirke har en grunnlovsforankret særstilling i et livssynsåpent samfunn. I hver kommune i landet finnes kirker. Samarbeid med andre institusjoner på stedet er viktig for å skape et godt lokalmiljø. Å være en aktiv samfunnsaktør kan være å samvirke når det gjelder for eksempel skaperverket, fattigdomsbekjempelse, inkludering, fred - og forsoningsarbeid og vern om menneskeverdet. Organisasjoner, frivillighetsarbeid og andre institusjoner kan være aktuelle samarbeidspartnere for kirken. Samarbeid kan også bidra til å skape nye arenaer for kirkelig undervisning og læring. Kirkelig undervisning og læring som skal ha en større målgruppe enn medlemmer av kirken, må være utadrettet og åpen mot andre aktører i lokalsamfunnet.

Samarbeid med hjemmet og faddere

Foreldre, foresatte og faddere er sentrale i kirkelig undervisning og læring, slik det er formulert i fadderansvaret. De er barn og ungdoms viktigste omsorgspersoner, og sentrale i videre relasjoner gjennom livet. Hjemmets holdning til kirken har stor betydning for barn og unges engasjement og deltakelse. Menigheten og hele kirken skal på sin side bidra til at foreldre, foresatte og faddere kan utøve fadderansvaret. Kirken skal utfordre, invitere og gi tydelig uttrykk for hva den kan tilby.

Ved å bidra med opplegg og materiell som er enkelt å ta i bruk i hjemmet og for faddere, er Den norske kirke med på å støtte opp om kirkelig undervisning og læring i hjemmet. Tidsavgrensede aktiviteter for barn og unge er en anledning til å invitere bredt, etablere relasjoner og tilby hjelp og støtte. Barn og deres omsorgspersoner kan samtidig være forhindret fra å komme til en aktivitet. Derfor må kirken også tilby ressurser direkte til hjemmet, enten det handler om bøker, materiell eller digitale ressurser. En kirke som ønsker å nå alle, er ikke ferdig med arbeidet før alle faktisk er nådd.

Samarbeid med organisasjoner

Menighetens arbeid gir gode muligheter for samarbeid med ulike foreninger, ressursmiljø og institusjoner, som for eksempel kulturskole, speidere, idrettslag, korps, og historielag. Dette bidrar til synliggjøring av kirken i lokalsamfunnet og kan hjelpe menigheten med å utvikle tilbud med høy kvalitet.

De frivillige kristne organisasjonene er særlig viktige samarbeidspartnere for menighetene. Dette gjelder ikke minst gjennom organisasjonenes barne- og ungdomsarbeid og ledertrening. Organisasjonene har erfaring, kompetanse, organisasjonsapparat og vilje til å spille en rolle i kirkens undervisning og læring. De er bygget på frivillighet og har spisskompetanse på sine felter. For kirken er det en styrke at mennesker kan komme i kontakt med kristne miljøer med ulikt særpreg og profil. Derfor bør det alltid søkes samarbeid med de frivillige kristne organisasjonene knyttet til arbeid i menigheten. Arbeid som er innmeldt i en organisasjon, skal være medlemsstyrt og ha en økonomi som er atskilt fra menighetens økonomi.

«Kirkens unge» er en strategisk plattform for forpliktende samhandling mellom kirken og de kristne barne- og ungdomsorganisasjonene. Det er utarbeidet veiledning til plattformen som legger til rette for ryddig samarbeid. Veiledningen berører organisering av kirkens barne- og ungdomsarbeid, hva man bør tenke på ved inngåelse av forpliktende samhandlingsavtaler, og samspillet mellom menigheten og organisasjonens lokallag.

Skole, barnehage, SFO

Kirkelig undervisning og læring inkluderer også kirkens samarbeid om undervisnings- og læringsrelaterte aktiviteter med barnehager, skoler og SFO. Kirkens samarbeid med disse skal være i tråd med det til enhver tid gjeldene lovverk og planverk for disse. Aktiviteter som skjer i dette samarbeidet kan ikke være forkynnende, men de kan like fullt inneholde viktig læring. Den norske kirke er en ressurs for å oppfylle kompetansemålene i skolen, og målene i barnehagens fagområder. Kirkens materielle og immaterielle kulturarv kan bidra til opplevelser, undring, utforskning og dybdelæring for alle barn og unge, uavhengig av tro og livssyn. Gode avtaler og planer skaper forutsigbarhet og er forutsetning for å lykkes med dette samarbeidet.

Samtidig som samarbeid med SFO skal skje i tråd med rammeplanene for SFO, kan Den norske kirke fritt etablere tilbud i SFO-tiden. Den norske kirkes rammeplan for den aktuelle aldergruppen beskriver dette nærmere.

Samarbeid med frivillige

I en luthersk kirke gir dåpen del i det allmenne prestedømme, og den dømte blir en del av menighetens fellesskap. Frivillige medarbeidere er ikke de ansattes medhjelpere, de er del av selve menigheten. Sammen er alle bærere av kirkens felles oppdrag i verden. Menighetens ansatte har gjennom sine tjenesteordninger og arbeidsbeskrivelser medansvar for å stimulere og legge til rette for frivillig medarbeiderskap. God organisering av frivillighet handler på den ene siden om å tilrettelegge for at ressurser og engasjement tas i bruk hos alle som vil bidra. På den andre siden handler organisering om å sikre rammer og rutiner som bidrar til trygghet og god etisk praksis, samt sørge for å kommunisere om kirken slik at det skaper motivasjon til å bidra.

Mennesker kan bidra på ulike måter ut fra sin kompetanse, nådegaver og interesser. Dette er en naturlig del av å høre til og vokse som kristen i fellesskapet. Frivillige kan gå inn i en forbønnsjeneste eller givertjeneste, de kan ha lederansvar som tillitsvalgte i menighetens råd og utvalg. De kan planlegge, lede og gjennomføre undervisnings- og læringsaktiviteter eller delta som medhjelpere med mer begrenset ansvar i samspill med andre frivillige og ansatte. Frivillige skal bidra med meningsfulle oppgaver som del av en større sammenheng, gjennom sosialt fellesskap og bruk av sine interesser og sitt engasjement. Menigheten må derfor aktivt legge til rette for at flest mulig frivillige medarbeidere ønsker å være med i arbeidet. God frivillighetsledelse tilrettelegger for at mangfoldet, ressurser og egenskaper kan komme til sin rett, og at samspillet mellom de frivillige og mellom frivillige og ansatte blir godt.

En vanlig tilnærming til frivillighet er å ta utgangspunkt i oppgaver som skal løses. En annen tilnærming er å ta utgangspunkt i enkeltmennesket med sin motivasjon, sine evner og ressurser, og legge til rette for at dette engasjementet kan utfoldes. Det betyr at den enkelte kan få bruke seg selv, sine ideer og sine personlige ressurser. En slik tilnærming kan være med på å skape sterkere tilhørighet og gi opphav til nye initiativ. I praksis betyr dette at aktivitetsmangfoldet i en menighet springer ut fra de mennesker og ressurser som finnes i fellesskapet i stedet for et sett av oppgaver som skal løses. Dette er avgjørende for å vitalisere folkekirken i bred forstand og for å styrke demokratiet i kirken.

Kapittel 8 Lokalt planarbeid

Etter at Plan for trosopplæring ble vedtatt i 2009, gjorde menighetene et omfattende arbeid med lokal trosopplæringsplan. Dette har skapt en helhet i menighetens trosopplæringsarbeid. I 2023 ble «Kirka vår – samlet plan for arbeidet i soknet» lansert. Rammen for planarbeidet i soknet er derfor samlet plan framfor arbeid med planer for henholdsvis trosopplæring, diakoni og kirkemusikk.

Det er nødvendig at menigheten ser på sine aktiviteter knyttet til kirkelig undervisning og læring på nytt. Plan for trosopplæring delte den lokale planens innhold inn i tre hovedtemaer: livstolkning og livsmestring, kirkens tro og tradisjon, og kristen tro i praksis. I plan for kirkelig undervisning og læring deles innholdet inn i hovedtemaene bibel, tekst og tolkning, kristen tro i praksis og kirkens kultur og tradisjon. Trosopplæringsplanen fra 2009 har målgruppe barn og unge i alderen 0 til 18, mens plan for kirkelig undervisning og læring har alle aldersgrupper som målgruppe. Trosopplæringsplanen fra 2009 omfattet alle døpte, mens målgruppen for kirkelig undervisning og læring skal være alle døpte og alle interesserte. Trosopplæringen hadde i en oppbygningsfase sterk vekt på tidsavgrensede breddetiltak. Erfaringene fra arbeidet med trosopplæring har vist at det er nødvendig å se kontinuerlige og tidsavgrensede aktiviteter og tilbud under ett, og i større grad se all kirkelig undervisning og læring i sammenheng. Det er viktig at Den norske kirke fastholder breddeperspektivet på mye av sitt tilbud innen kirkelig undervisning og læring, men dette står ikke i motsetning til kontinuerlig arbeid. For å nå målet om at stadig nye mennesker skal kunne leve og vokse i den kristne troen, bør det være et mangfold av tilbud som er både grunnleggende og fordypende, som treffer både bredt og smalt. Samlet fordrer dette en gjennomgang av menighetenes aktiviteter knyttet til kirkelig undervisning og læring. Dette forutsetter ikke at menighetsrådet formulerer nye tekster om undervisning og læring, men at rådet vurderer hvordan aktiviteter kan være tilpasset overordnet del og rammeplaner. I dette ligger også en kontinuerlig samtale om hva som fungerer i møte med nye muligheter og behov.

Gjennomgangen skjer som del av samlet plan for arbeidet i soknet, som omfatter både undervisning og læring, diakoni, kirkemusikk og annet arbeid. I samlet plan utfordres menigheten til å reflektere rundt kjennetegn til sokn og lokalmiljø, utfordringer og ressurser, før menighetsrådet kan vedta satsinger for en planperiode. Menighetsrådet vedtar så hvilke faste aktiviteter som skal skje i menigheten i planperioden. Kirkerådet og bispedømmerådene følger opp samlet plan med kursing og veiledning i bruk av denne. Veiledningsmaterieell knyttet til samlet plan beskriver prosessen fram mot vedtatt plan nærmere, inkludert hvordan ansatte, frivillige, mennesker i soknet og andre aktører i lokalsamfunnet involveres.